

DOI 10.31651/2524-2660-2019-2-68-72

ORCID 0000-0001-9355-3592

БУЛДА Анатолій Андрійович,

професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології вищої школи,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
e-mail: buldaanatoliy@gmail.com

ORCID 0000-0001-8167-539X

СУБІНА Оксана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики професійної підготовки,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
e-mail: o.o.subina@npu.edu.ua

УДК 378.22-043.61

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ЯК ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ**

Розкривається досвід Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова щодо організації формування готовності магістрів до викладацької та науково-педагогічної діяльності в умовах рівневої педагогічної освіти; наголошується на важливості опанування студентами магістерського рівня підготовки нормативної дисципліни педагогіка та психологія вищої школи, що має на меті забезпечити студентів системою знань про закономірності організації освітнього процесу при підготовці кваліфікованих і конкурентоздатних фахівців у галузі освіти, форми, методи і засоби формування особистісних якостей майбутніх педагогів, професійну діяльність викладачів вищої школи; сформувати у студентів психолого-педагогічні компетентності, що відповідають вітчизняним та світовим стандартам та методологічним засадам управління педагогічним процесом у закладах вищої освіти. На підставі аналізу практичних вимог до майбутньої професійної діяльності визначається, що психолого-педагогічна підготовка магістрів потребує системної роботи, пов'язаної з формуванням відповідних умінь та навичок, насамперед, вміння використовувати в освітньому процесі знання фундаментальних основ сучасних досліджень, проблем і тенденцій розвитку педагогічної галузі, здійснення комплексного аналізу науково-педагогічних явищ і процесів, важливе значення відводиться набуттю студентами вмінь проектувати суб'єктно-суб'єктні відносини в системі «викладач-студент» на рівні співпраці та співтворчості, планувати навчальну діяльність за напрямком майбутньої фахової підготовки; необхідності формування вмінь організації навчально-методичної роботи, а саме – розробляти навчальну та науково-методичну документацію. В дослідженні наголошується, що в процесі фахової магістерської підготовки необхідно сформувати у студентів чіткі уявлення про педагогічний менеджмент як сучасну теорію управління освітою, його основні поняття, принципи та функції; підкреслюється важливість опанування майбутніми фахівцями проблематику психолого-педагогічних особливостей діяльності викладача закладів вищої освіти, – професійно-педагогічного спілкування, типології особистості викладача, його педагогічної культури та професійної майстерності, психології комунікативної взаємодії викладача зі студентами,

запобігання конфліктів у педагогічному середовищі, педагогічних технік викладання та профілактики синдрому професійного вигорання.

Ключові слова: *рівнева освіта; психолого-педагогічна підготовка магістрів; педагогічні компетентності; професійні обов'язки викладача; курс педагогіки та психології вищої школи; фундаментальні основи сучасних досліджень; актуальні тенденції розвитку педагогічної галузі, суб'єктно-суб'єктні відносини; розробка навчальної та науково-методичної документації; психо-діагностичні методики вирішення психологічних проблем; соціальні та індивідуально-орієнтовані технології; педагогічний менеджмент; тьюторство.*

Постановка проблеми. Однією з провідних тенденцій ХХІ сторіччя є усвідомлення того, що сталий розвиток суспільства, подолання проблем, з якими воно стикається, можливість дати відповідь на виклики сьогодення і майбутнього залежить від стану освіти й освіченості світової системи. Сьогодні стає все більш очевидним те, що тільки професіонали, які здатні належно виконувати свою справу і відповідати за неї, можуть забезпечити інноваційний розвиток суспільства, налаштованого на постійне оновлення та еволюційні перетворення соціальних, правових практик, демократичних інституцій, уявлень про майбутнє, оцінок сьогодення та прогресивні й незворотні зміни в технологічній, економічній і культурних галузях, на неухильне підвищення якості життя.

Освіта – головний спосіб розвитку людини, що дозволяє їй активно діяти в економічному, культурному та політичному житті світового співтовариства. Ключовою характеристикою сучасного освітнього процесу стає не тільки передача знань і технологій, але й формування морально-етичних якостей, творчих компетентностей, готовності до навчання протягом життя. Основною тенденцією сучасності є могутні інтеграційні проце-

си, що охоплюють усі сфери суспільного життя, в тому числі й вищої школи [1]. Вища освіта і наука стають глобальним фактором суспільного розвитку. Освіта закладає сьогодні основи не лише професійної, але й громадянської, екзистенційно-особистісної самоідентифікації людини.

В цьому контексті важливого значення набуває психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців магістерського рівня, яких готує Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Метою статті є розкриття практичних підходів реалізації в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів, що виступає важливою складовою їх професійного становлення і майбутнього кар'єрного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В педагогічних університетах України, зокрема в НПУ імені М. П. Драгоманова, накопичено значний досвід формування психолого-педагогічної готовності магістрантів до викладацької та науково-педагогічної діяльності. Важливі аспекти педагогічної та психологічної підготовки студентів магістерського рівня розкривають дослідницькі праці В. П. Андрущенко, Б. І. Андрушишина, А. М. Гуза, Н. М. Дем'яненко, О. І. Пометун, Т. О. Ремех та інших науковців педагогічної галузі.

Значною мірою вирішує проблему набуття магістрами педагогічних компетентностей поглибленого рівня нормативна навчальна дисципліна педагогіка та психологія вищої школи, яка забезпечує ґрунтовне оволодіння магістрантами знаннями в галузі теорії й практики педагогіки та психології вищої школи, набуття компетентностей педагогічної діяльності у закладах вищої освіти щодо виконання професійних обов'язків викладача, проведення науково-пошукової роботи, керування дослідницькою діяльністю студентів, організації та управління навчальним процесом у вищій школі, ознайомлення з психологічними особливостями діяльності студентів і викладачів.

Курс педагогіка та психологія вищої школи має на меті забезпечити студентів системою знань про закономірності організації освітнього процесу при підготовці кваліфікованих і конкурентоздатних фахівців у галузі освіти, форми, методи і засоби формування особистісних

якостей майбутніх педагогів, професійну діяльність викладачів вищої школи; сформувати у студентів психолого-педагогічні компетентності, необхідні для майбутньої фахової діяльності відповідно до вітчизняних та світових стандартів та методологічних засад управління педагогічним процесом у закладах вищої освіти [2].

Досвід викладання зазначеного навчального курсу дає підстави стверджувати, що реалізація психолого-педагогічної спрямованості дисципліни забезпечується в процесі визначення методолого-теоретичних та історичних засад, закономірностей, принципів, тенденцій, сутності та змісту управлінських основ освітнього процесу у вищій школі [3]. Формуючи відповідні компетентності у магістрантів, важливо досягти засвоєння ними закономірностей функціонування системи вищої освіти, її складових, ознайомлення з інноваційними технологіями, формами організації навчального процесу, методами, прийомами та засобами навчання і виховання у вищій школі. Важливо, щоб студенти опанували прийоми прогнозування перспектив вищої освіти в Україні в контексті інтеграції в Європейський освітній простір, усвідомили психологічні особливості особистісного розвитку та самореалізації.

Психолого-педагогічна підготовка майбутніх магістрів НПУ імені М. П. Драгоманова потребує системної роботи, пов'язаної з формуванням у них відповідних умінь та навичок [4], насамперед, вміння використовувати в освітньому процесі знання фундаментальних основ сучасних досліджень, проблем і сучасних тенденцій розвитку педагогічної галузі, її зв'язків з іншими науками, здійснення комплексного аналізу науково-педагогічних явищ і процесів. Студент повинен вміти проектувати суб'єктно-суб'єктні відносини в системі «викладач-студент» на рівні співпраці та співтворчості, планувати навчальну діяльність за напрямком майбутньої фахової підготовки.

В процесі реалізації навчально-методичної роботи студент повинен вміти розробляти навчальну та науково-методичну документацію (навчальні і робочі плани, програми, методичні вказівки до проведення практичних, лабораторних, семінарських занять, організації самостійної роботи студентів тощо), аналізувати підручник, навчальні та методичні посібники, складати плани-конспекти лекційних, практичних, лабораторних, семінарських занять, до-

сліджувати пріоритетні напрямки розвитку освіти в Україні, з'ясовувати напрями перетворень у галузі освіти на світовому та європейському просторі.

В галузі психології студент повинен вміти застосовувати набуті предметні знання для вирішення фахових задач, аналізувати психологічні явища і процеси у закладах вищої освіти, застосовуючи у науково-педагогічній діяльності психодіагностичні методики, самостійно аналізувати та творчо реалізовувати заходи із вирішення психологічних проблем, пояснювати та формулювати соціальні та індивідуально-орієнтовані технології щодо вирішення реальних ситуацій.

Важливим компонентом психолого-педагогічної готовності магістрантів до науково-дослідницької діяльності є формування відповідних вмінь використовувати набуті знання при апробації практичного досвіду в процесі написання магістерських дипломних робіт, особливо при викладенні вихідних позицій і виборі методики проведення досліджень. Впровадження окреслених компонентів освітнього процесу здійснюється під час реалізації змістової та методичної складових.

У процесі вивчення курсу педагогіка та психологія вищої школи важливо зосередити увагу на засвоєнні знань з основних питань, які визначені програмою і тематичним планом навчальної дисципліни. Так, перший змістовий модуль розкриває загальні основи педагогіки та психології вищої школи і орієнтує студентів на засвоєнні таких питань, як: предмет, функції та завдання педагогіки та психології вищої школи, зв'язок педагогіки і психології з іншими науками, методологічні основи педагогіки і психології вищої школи, тенденції розвитку вищої школи в Україні на сучасному етапі, інтернаціоналізація вищої школи та системи професійної підготовки, загальна характеристика процесу у закладах вищої освіти.

Другий змістовий модуль курсу включає в себе основні поняття, які розкривають головні постулати дидактики вищої школи з основами контекстнокомпетентнісного навчання. Серед домінуючих понять теми виділяються такі, як: дидактика як галузь педагогіки вищої школи, предмет і об'єкт дидактики, організація навчально-виховного процесу, закони і закономірності навчання, зміст освіти, нормативні документи, що визначають зміст вищої освіти, навчальний план, навчальна і

робоча програми, підручники і посібники для вищої школи, сутність і структура процесу навчання у закладах вищої освіти, принципи, методи та засоби навчання у вищій школі, дидактичні вимоги до вибору методів навчання, структура процесу оволодіння знаннями, уміннями і навичками, формування компетентностей.

Змістова характеристика даного модуля передбачає розкриття психологічних особливостей професійного становлення студента як майбутнього фахівця з вищою освітою. Серед них можна виділити поняття самосвідомості, самостановлення, Я-концепції – як основних детермінантів саморозвитку, а також психологічний супровід професійного становлення. Даний змістовий модуль включає засвоєння студентами такого важливого компоненту, як форми організації навчання у вищій школі та система діагностики й оцінювання якості знань, умінь і компетентностей студентів: психолого-педагогічні вимоги до проведення лекцій у вищій школі, семінарських, практичних та лабораторних занять, дидактичні та психологічні особливості організації індивідуальної роботи, специфіку інклюзивної освіти у закладах вищої освіти, вимоги до організації дистанційного навчання, науково-дослідної роботи студентів, написання магістерської дипломної роботи (проекту, дисертації). Тут же розкриваються методичні особливості реалізації системи діагностики знань та умінь у вищій школі, тестування, модульного контролю, методика застосування технологій електронного навчання та мультимедійних технологій.

Третій змістовий модуль курсу педагогіка та психологія вищої школи розкриває основні поняття, пов'язані з психолого-педагогічними особливостями реалізації виховної функції вищої школи та здійснення педагогічного менеджменту. Основні поняття модуля: теорія і практика формування виховних суб'єктних відносин у вищій школі, сутність процесу виховання у закладах вищої освіти як суб'єктної взаємодії викладач-студент, структура виховного процесу, психологічні особливості студентського віку, психологія студентської групи, психологічні аспекти педагогічної взаємодії у вищій школі, самовиховання та його сутність, напрями та механізми самовиховання, принципи виховання, форми та методи виховання, національне, моральне, правове, екологічне, етичне виховання. Для магістрантів особлива увага

спрямовується на формування соціальної та правової свідомості, полікультурності, толерантності, деонтологічних компетентностей [2].

Психолого-педагогічна підготовка майбутніх магістрів має бути також тісно пов'язана з висвітленням законодавчих основ управління у вищій школі. Студенти повинні мати чіткі уявлення про педагогічний менеджмент як сучасної теорії управління освітою, її основні поняття, принципи та функції [5, с. 153]. Значної уваги потребує питання психолого-педагогічних особливостей діяльності викладача закладів вищої освіти, професійно-педагогічне спілкування, типологія особистості викладача, його педагогічна культура та професійна майстерність, психологія комунікативної взаємодії викладача зі студентами, запобігання конфліктів у педагогічному процесі, педагогічна техніка викладача та профілактика синдрому професійного вигорання.

Професійна підготовка магістрантів в процесі викладання дисципліни педагогіка та психологія вищої школи здійснюється, базуючись на таких методологічних підходах, як: особистісний, діяльнісний, системний, гуманістичний, ресурсний, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний. Базуючись на об'єктивних і суб'єктивних закономірностях навчання, реалізуючи принципи навчання, які визначають зміст, організаційні форми і методи навчальної роботи, викладач разом зі студентами впроваджує їх в навчально-виховний процес. Все це здійснюється через форми організації навчання у вищій школі: лекції, практичні, семінарські заняття, лабораторні роботи, самостійна робота, практика, науково-дослідна діяльність.

Насьогодні важливого значення набуває організація квазіпрофесійної діяльності, диверсифікація підготовки і, що особливо значимо, – запровадження тьюторської системи індивідуального супроводу професійного зростання майбутнього фахівця, як в навчальній діяльності, так і в виховній роботі.

Реалізація завдань професійної підготовки здійснюється в процесі використання сучасних методів і засобів навчання та виховання в закладах вищої освіти (словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, дослідницькі). Засоби навчання забезпечують реалізацію навчально-виховного процесу (вербальні,

невербальні, інформаційно-технічні, аудіовізуальні, медіа-дидактичні, електронні).

Навчальні досягнення магістрантів із дисципліни педагогіка і психологія вищої школи оцінюються за рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип коопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь, навичок. У процесі оцінювання навчальних досягнень магістрантів застосовуються методи усного контролю (індивідуальне і фронтальне опитування, співбесіда, екзамен), методи письмового контролю (модульне тестування), методи самоконтролю (самоаналіз). Кожний модуль включає бали за відвідування студентами аудиторних занять, виконання самостійних індивідуальних завдань, тьюторських програм, презентацій та текстових таблиць з питань для самостійної роботи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Успішне вирішення завдань формування психолого-педагогічних компетентностей майбутніх магістрів значною мірою пов'язано з наявністю сучасного навчально-методичного забезпечення, – опорних конспектів лекцій, навчальних посібників, в тому числі електронних, дидактичних матеріалів для активізації пізнавальної діяльності студентів, інформаційних презентацій, текстових таблиць, завдань для самостійної роботи, різнопланових індивідуальних завдань, а також матеріалів до тьюторських завдань.

На основі вивчення досвіду провідних університетів світу, педагогічних досліджень в галузі професійної підготовки магістрів, досліджень і проектних розробок сучасних інноваційних технологій у навчанні і вихованні майбутніх фахівців-магістрантів НПУ імені М. П. Драгоманова впроваджує універсальну інтернаціональну форму організації навчально-виховної роботи у вищій школі тьюторство і технології тьюторства. Зміст діяльності тьютора багатовекторний та багатоплановий і спрямований на здобуття молодою людиною досвіду соціальної поведінки, формування самосвідомості, ціннісних орієнтирів та розвиток соціально-особистісних якостей майбутнього фахівця [2].

Практика реалізації технологій тьюторства в освітньому процесі підготовки майбутніх магістрів НПУ імені

М.П. Драгоманова дозволила напрацювати цікавий практичний досвід реалізації технологій особистісно-орієнтованого навчання та поглибити методіку реалізації творського супроводження студентів з урахуванням фахових особливостей рівневої педагогічної освіти. Зазначена діяльність потребує подальшого поглиблення і розвитку з урахуванням особливостей фахової підготовки різних галузей та рівнів освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Андрущенко В. П., Дем'яненко Н. М. та ін. Педагогіка вищої школи / За ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2009. 256 с.
2. Навчально-методичний комплекс підготовки магістрів за контекстно-тьюторською технологією галузі знань 01, спеціальності 011 Науки про освіту (педагогіка вищої школи) / За ред. Н. М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. Ч.1. 195 с.
3. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи. Київ: Каравела, 2008. 351 с.
4. Люлька В.С. Методологічні основи дослідження професійної підготовки магістрів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_23.
5. Кух А.М. Кух О.М. Управління процесом професійної підготовки магістрів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*, 2018. № 24(2018). С.151-154. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2307-4507/article/viewFile/151587/150469>.

References

1. Andruschenko V.P., Demyanenko N.M. and others (2009). Pedagogy of higher education. In V.G. Krement (Ed.). Kyiv: Pedagogical Thought. 256 p.
2. Educational and methodological complex of preparation of masters on contextual-tutor technology of the branch of knowledge 01, specialty 011 Education of science (pedagogy of higher education) (2017). In N. M. Demyanenko (Ed.). Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. Part 1. 195 p.
3. Podolyak L. G., Yurchenko V. I. (2008). Psychology of high school. Kyiv: Karavela. 351 p.
4. Lyulka, VS (2013). Methodological bases of research of professional training of masters. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences. 108.1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_23.
5. Kuh, A.M. Kuh, O.M. (2018). Managing the process of professional masters training. *Collection of scientific works of Kamenets-Podolsky National University named after Ivan Ogiienko. The series is pedagogical*. 24 (2018). 151-154. Retrieved from <http://journals.uran.ua/index.php/2307-4507/article/viewFile/151587/150469>

BULDA Anatoly,

Doctor of Pedagogy, Professor Pedagogy and Psychology of the Higher School Department, National Pedagogical Dragomanov University

SUBINA Oksana,

PhD in Pedagogy, Associate Professor of Theory and Methodology of Professional Training Department, National Pedagogical Dragomanov University

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL PREPARATION FOR FUTURE MASTERS AS AN IMPORTANT COMPOSITION OF THEIR PROFESSIONAL STATEMENT

Abstract. *The article reveals the experience of the National Pedagogical Dragomanov University in organization of the formation of readiness of masters for teaching and scientific and pedagogical activity in the conditions of level pedagogical education; emphasizes the importance of mastering master's level of preparation of normative discipline pedagogy and psychology of higher education, which aims to provide students with a system of knowledge about the regularities of the organization of educational process in the preparation of qualified and competitive specialists in the field of education, the forms, methods and means of forming the personal qualities of future educators, professional activity of high school teachers; to form students with psychological and pedagogical competencies that correspond to domestic and world standards and methodological principles of pedagogical process management in institutions of higher education.*

Based on the analysis of practical requirements for future professional activities, it is determined that the psychological and pedagogical preparation of masters requires systematic work related to the formation of appropriate skills, first of all, the ability to use in the educational process knowledge of the fundamental foundations of modern research, problems and trends in the development of the pedagogical branch, the implementation of a comprehensive analysis of scientific and pedagogical phenomena and processes, the importance of the acquisition of students skills to design subject-subjective relations in the "teacher-student" on the level of collaboration and co-creation, plan learning activities for the direction of future professional training; the need to form skills in the

organization of teaching and methodical work, namely – to develop educational and scientific and methodological documentation. The study notes that in the process of professional master's studies it is necessary to form students with clear ideas about pedagogical management as a modern theory of education management, its main concepts, principles and functions; emphasizes the importance of mastering by future specialists the problems of psychological and pedagogical peculiarities of the activity of the teacher of institutions of higher education, – professional-pedagogical communication, typology of the teacher's personality, his pedagogical culture and professional skill, psychology of communicative interaction of the teacher with students, prevention of conflicts in the pedagogical environment, pedagogical techniques of teaching and prevention of occupational burnout syndrome.

Keywords: *level education, psychological and pedagogical preparation of masters, pedagogical competencies, professional duties of the teacher, the course of pedagogy and psychology of higher education, the fundamental foundations of modern studies, actual trends in the development of the pedagogical branch, subject-subjective relations, development of educational and scientific and methodological documentation, psychodiagnostic methods for solving psychological problems, social and individual-oriented technologies, pedagogical management, tutoring.*

Одержано редакцією 18.01.2019
Прийнято до публікації 22.01.2019